

ŠV. AGOTOS ŠVENTĖ ISPANIJOJE

Šių metų pradžioje Ispanijoje teko dalyvauti vienoje kiek neįprastoje Zamarramalos miestelio (3,3 km nuo Segovijos, Kastilijos ir Leono autonominėje srityje) moterų šventėje, kuri kasmet ten švenčiama nuo vasario 5 dienos. Ji siejama su šventa Agota (ispāniškai – *Santa Agueda*). Lietuvoje ji irgi minima vasario 5-ąją. Mūsų krašte šią dieną bažnyčioje šventinama duona, o ir pati šventoji lietuvių ikonografijoje neretai vaizduojama su duonos kepalėliu rankoje. Įprasta tos šventintos duonos įdėti iškeliaujančiajam, kad saugotų jį nuo pavojų ir nelaimingų atsitikimų. Beje, šv. Agotos duoną naudodavo ir gaisrui gesinti, mesdami ją į ugnį, nes lietuvių tradicijoje ši šventoji apskritai sieta su ugnimi. Manoma, kad krikščionybės laikais šv. Agota netgi perėmusi namų židinio deivės Gabijos funkcijas (žr. *Angelė Vyšniauskaitė*. Mūsų metai ir šventės. Kaunas, 1993, p. 23–26).

Ispanijoje pabrėžiami kiti šventosios bruožai nei lietuvių tradicijoje. Mus suintrigavo ir tai, kad buvo pranešta šioje šventėje dalyvausiant vien tik moteris, jos tomis dienomis perimančios miesto valdžią. Dar prieš kelionę pavyko kai ką sužinoti apie šią tradiciją. Jos ryšys su šv. Agota mums atrodė keistokas: esą tai ne koks nors šiuolaikinis emancipuotų moterų renginys, o tikrai sena, gili šaknis turinti šventė, švenčiama šioje vietovėje, pasak istorijos šaltinių, nuo XIII a. (1227 m.), ir joje svarbiausią vaidmenį atlikusios ne šiaip moterys, o tik ištekėjusios, kurios paprastai esančios ir motinos.

Sužinojusi tokių nors ir ne itin gausių faktų apie būsimą renginį, tuoj pat nusprendžiau į jį nuvykti ir išsiaiškinti, kokia šios

šventės prasmė bei paskirtis. Jau kuris laikas domiuosi, kokią vietą baltų mitologijoje užėmė su motinystės (taip pat ir moterų) adoravimu susijusi ideologija, kuri paliko gilų pėdsaką daugelio tautų įvairaus laikotarpio tradicijose. Kaip žinoma, gvildenant šio pobūdžio klausimus ypač daug nusipelnė garsi archeologė Marija Gimbutienė, plačiai skelbusi hipotezę apie kitados gyvavusią matricentrinę Senosios Europos kultūrą, kurios esminius ypatumus nemažai lėmė specifinė dar neolite gyvavusi socialinė sistema, išsiskyrusi vyraujančiu moters vaidmeniu. Šis socialinis fenomenas palikęs pėdsakų, vienaip ar kitaip pasireiškęs ir vėlesnėse daugelio Europos tautų visuomenės struktūrose ir su jomis susijusiose, jas atspindėjusiose religijose. Nors M. Gimbutienės koncepcija susilaukė aštrios kritikos, vis dėlto laikaisi nuomonės, kad kai kurie jos atradimai ne iš piršto laužti ir iš tiesų juose esama racijos (tai, beje, patvirtina ir mitologijos duomenys). Su motinos, moters garbinimu susijusius reiškinius socialinėje srityje ir religijoje tyrė ir kai kurie kiti žinomi antropologai, mitologai, psichoanalitikai (Robert'as Briffault'as, Bronisławas Malinowskis, Jamesas Prestonas, Erichas Neumannas ir kt.). Turint omenyje tokį kad ir hipotetinių priešistorinių laikų Europos kultūrinį-religinį kontekstą, natūraliai kyla asociacijos apie galimą viso to atgarsį Ispanijoje, ir kaip tik minėtoje moterų šventėje. Europos archajinio kultūrinio palikimo pėdsakų Pirėnų pusiasalio gyventojų – iberų ir baskų – tradicijose buvo pastebėjusi ir M. Gimbutienė.

Tad kokie gi patirti mūsų pirmieji įspūdžiai atvykus į Zamarramalą saulėtą čia jau besibaigiančios žimos dieną. Sutiktos šventiškais drabužiais apsirengusių moterų, stovė-

Šokančių moterų eiseną Zamarramaloje per šv. Agotos šventę
Nijolės Laurinkienės nuotrauka. 2006

jome vadinamojoje Merių (*Las Alcaldesas*) aikštėje. Netrukus į aikštę vedančios gatvelės tolumoje išgirdome būgnų ir kitų muzikos instrumentų trenksmą ir pamatėme ilga vora išsirikiavusių moterų eilę. Eidamos mūsų link, jos šoko pasikreipdamos tai į vieną, tai į kitą pusę, o ant pečių užmestos didelės baltos arba juodos siuvinėtos skaros plaikstėsi kartu su judančiomis jų figūromis. Eisenos gale ėjo dvi ypač prašmatnios, nepaprastai gražiai, iškilmingai pasipuošusios moterys. Ant jų galvų buvo savotiškos „karūnos“ (aukštos ispaniškos šukos *peineta*, jomis paprastai prisegama skraistė – *mantilla*), ties kaklu ir krūtine – didžiulės baltos apykaklės, ant kaklo, krūtinės, rankų, juosmens – daugybė papuošalų. Šios dvi moterys yra svarbiausios iškilmių dalyvės, vadinamosios merės (*las Alcaldesas*). Tai – simbolinės merės, tokią statusą turinčios tik šventės dienomis. Mat laikyta, kaip minėjau, kad šiuo metu visas miestelio valdymas pereina į moterų rankas. Viena „merių“ laikoma vyresniąja, kita – ją

lydinčiąja. „Merės“ išrenkamos prieš šventę miestelio moterų, tam tikros moterų asociacijos, ir jos tampa pagrindinėmis šventės rengėjomis bei svarbiausiomis jos figūromis. Šventei pradeda ruoštis beveik prieš metus. Likus iki šventės pusmečiui, pasirengimas jai ypač suintensyvėja, – pasakojimo mums vėliau zamarramalietės.

Aikštėje išsisklaidžiusios moterys neilgai laukusios patraukė į netoliese esančią Santa Águedos bažnyčią, kurioje turėjo vykti iškilmingos mišios. Priešais centrinį altorių, kiek dešiniau jo, stovėjo Santa Águedos, laikančios vienoje rankoje iš blizgaus metalo pagamintas krūtis, statula. Čia, šioje bažnyčioje, ir vyks jai skirtas aukojimas bei kiti ritualai. Be minėtųjų „merių“, kita šventėje svarbų vaidmenį atlikusi figūra – ši šventoji, todėl ir pati šventė kartais vadinama Santa Águedos švente. Tad kas gi yra toji Santa Águeda, arba šventa Agota?

Santa Águeda garbinama krikščionių katalikų kaip šios religijos gyvavimo pradžio-

je – III a. Sicilijoje krikščionybės priešininkų nukankinta mergelė. Jai buvo nupjautos krūtys, todėl dabar ji ir vaizduojama laikanti ant metalinio padėklo padėtas krūtis. Ši jos kūno dalis tapo ypač didelės pagarbos objektu, kuris, kaip tikėta, turi ir magiškos galios. Po mišių daugelis moterų, priėjusios prie statulos, su šventosios paveikslėliais braukė per nukankintosios krūtis ir visą puošniais apdarais išdabintą jos kūną, vėliau tuo paveikslėliu perbraukdamos sau per krūtine, įsivaizduodamos, kad tai padėsia joms išvengti krūtinės lygyje esančių organų ligų, ypač krūties vėžio. Mat Santa Águeda laikoma saugotoja nuo blogio, ypač nuo ligų krūtinėje, ji esanti ir maitinančių moterų patronė, taip pat gynėja nuo gamtos stichijų – nuo ugnies, žemės drebėjimo, vulkanų išsiveržimo. Per mūsų stebėtas mišias buvo atliekamas apeigos su duona, kuri šią dieną šventinama ir Lietuvos bažnyčiose. Kvietinės duonos kepalas, padėtas ant balta staltiesėle išklotos duoninės, čia buvo įneštas vyriausiosios „merės“ ir padėtas priešais altorių. Águeda – iš tiesų savotiškai traktuojama čia kaip krikščionių šventoji. Viena vertus, ji įtraukta į katalikų bažnyčios apeigas, kita vertus, jai aukojama duona ir suteikta gynėjos nuo gamtos jėgų funkcija tarsi stato ją į vieną eilę su pagoniškais mitinėmis būtybėmis. Atkreiptinas dėmesys į dar vieną čia jau minėtą Santa Águedos bruožą – tai, kad ji laikoma maitinančių motinų globėja. Nekyla abejonių, kad šiai religinei figūrai suteikti aiškūs motinų, ištekėjusių moterų kuratorės ypatumai; tai, beje, rodantis ir pats bendras šventės, į kurią ji įtraukta, kontekstas. Águeda – Sicilijoje, kaip minėta, gyvenusi ir ten nukankinta šventoji. Į Pirėnų pusiasalį jos kultas galėjo būti atneštas besiplečiant Romos imperijai čionai migravusių romėnų. Dabartinės Italijos teritorijoje pirmaisiais amžiais po Kristaus gyvavo mitologinė tradicija, susijusi su ištekėjusių moterų, motinų, tai yra matronų, garbinimu. Buvo aktualios ir tam tikros moteriškos dievybės, kurios laikytos kaip tik motinystės, moterų globėjomis. Kai kurios romėnų deivės, be specifinių savo funkcijų, atliko ir motinystės patronių priedermes. Tarp jų – žemės galių deivė Cerera, laukinių žvėrių deivė Diana, derliaus deivė

Fortūna, vaisingumo deivė Mater Matuta ir pagaliau viena pagrindinių romėnų deivių – Junona. Pažymėtina, kad Junonos garbei ištekėjusios moterys kovo 1 dieną švęsavo vadinamąsias matronalijas. Tai buvusi garbingų motinų – matronų šventė. Matronalijos būdavo rengiamos ir deivių Fortūnos bei Mater Matutos garbei, tik jos vykdavusios kitu metu – birželio 11-ąją. Tad matronų, o ir Deivių motinų garbinimo tradicija Romoje, o kai kur – ir išsiplėtusioje jos imperijoje buvusi tikrai stipri. Prisimenant šitokią religinį-istorinį kontekstą, kyla aliuzija apie Santa Águedos ryšį su romėnų matronalijomis. Minėtu istoriniu laikotarpiu matristinė ideologija – pagalba motinoms-matronoms, jų sakralizavimas buvęs itin raiškus ne tik romėnų nuo seno apgyventose žemėse, bet ir tose teritorijose, į kurias jie vėliau išsikverbė ir darė nemažą įtaką. Motinų, matronų kultas I–V a. klestėjo romėnų užimtoje, su jais kontaktavusių keltų ir germanų žemėse. Taigi atrodytų natūralu, kad ir į Pirėnų pusiasalį atsidanginę romėnai galėjo persinešti matronų kulto reiškinius, kalbamu atveju – gana savotiškas jo apraiškas. Dėl romėnų atsikraustymo į Segoviją ir jos apylinkes nekyla jokių abejonių. Iki šiol čia stūkso vienas didžiausių šio miesto architektūros paminklų – I a. romėnų statytas akvedukas. Taigi Santa Águeda – savita pagoniškos dievybės, pasižymėjusios matristinėmis funkcijomis, transformacija, tam tikras jos substitutas krikščioniškoje dirvoje. Jai skirta šventė švęsta vasario 5 dieną dėl to, kad tai – šventosios gimimo diena. Laiko požiūriu Santa Águedos šventė nelabai nutolusi nuo romėnų matronalijų, kurios, kaip minėta, švęstos kovo 1 dieną, kadaiše tai kartu buvusi ir Naujųjų metų šventė. Beje, kai kurių Santa Águedos šventės tyrėjų ši tradicija traktuojama kaip žiemos pabaigos šventė.

Atlikusios apeigas Santa Águedos bažnyčioje, šventės dalyvės suejo į erdvią salę, kur buvo padengti stalai vaisėms. Į salę neturėjo teisės įeiti joks vyras, išskyrus muzikantus ir kunigą. Tipiškas šios šventės vaisės sudarė *chorizo* (dešra, panaši į mūsų namines virtas ar kepas dešreles, tik gal kiek aštresnė), balta duona ir vynas. Vėliau buvo patiekta ir įvairių pyragaičių. Moterys valgė

su apetitu, tarsi joms visai nerūpėtų išlaikyti liauną figūrą. Iš pažiūros jos atrodė ištis kaip tikros matronos – ne tik stambiakrūtės, bet ir plačiais sėdmenimis, kurie atrodė netgi nenatūraliai padidinti. Pasirodo, norėdamos paryškinti savo moteriškumą (tai laikoma gražu ir liudija moters vaisingumo galias), po klostuotais plačiais, iš kartos į kartą perduodamais storo milo sijonais jos apsikamšė skudurais – buvo tikros statinaitės. Moteriškasis vaisingumas, moters potencijos kurti gyvybę čia nepaprastai vertinama, o šventės metu netgi pabrėžiama, kaip ir ikirikščiioniškose religijose ir ypač jos matrinstinėje tradicijoje. Šioje šventėje archajiški ir vėlyvesni krikščiioniški elementai buvo taip susipynę, kad atrodė, tarsi jie sudarytų organišką visumą. Sakysim, „merių“ apdaruose mūsų dėmesį patraukė ant juosmens ties pilvu kabojęs medalikėlis, pasak komentavusių ispanių, turėjęs laiduoti moteriai vaisingumą. Pasižiūrėjau iš arčiau, kas jame vaizduojama. Vienoje medalikėlio pusėje buvo Mergelės Marijos, kitoje – Kristaus atvaizdas.

Po neilgai trukusių vaišių prasidėjo šokiai, kuriuose dalyvavo tik moterys. Paragintose mes taip pat pamėginome šokti. Ypač pagerbtos buvo tos, kurios turėjo laimės pašokti su kuria nors „mere“.

Šventė paprastai trunka keturias dienas, kiekvieną dieną atliekamos vis kitos apeigos. Mes dalyvavome tik vienoje – pagrindinėje šventės dalyje.

Atsisveikinant su rengėjomis, rūpėjo sužinoti, ar esama kokių nors tos šventės tyrimų, studijų, pagaliau ar buvo jos užfiksuotos rašytiniuose šaltiniuose ir kada. Moterys tuoj pat parodė solidžiai išleistą knygą apie šios šventės kilmę ir pobūdį. Tai – etnografinė studija, parašyta daktaro disertacijos pagrindu, o jos autorė – Soraya Katia Yrigoyen Fajardo (*Costumbres y tradiciones populares. La fiesta de Santa Agueda en Zamarramala. Segovia, 2004*). Jos tyrime pateikti duomenys pravertė ir rašant šį straipsnelį. Prielaida apie romėnų mitologinės tradicijos įtaką Zamarramalos moterų šventei iškelta šių eilučių autorės.

Nijolė Laurinkienė

TARPTAUTINIS VIDURAMŽIŲ KONGRESAS

2006 m. liepos 10–13 d. Lidso universitete (Didžioji Britanija) įvyko Tarptautinis viduramžių kongresas (*International Medieval Congress*). Šiemetė jo tema „Emocijos ir gestai“, todėl didelė dalis pranešimų buvo skirti arba jausminei išraiškai, arba gestams ir ritualams. Skaityti ir kitokios tematikos medievistams aktualūs pranešimai, nes kongresas yra naujausių šios srities tyrimų pristatymo tarptautinei mokslininkų bendruomenei forma.

Tarptautinis viduramžių kongresas – milžiniškas renginys, kartą per metus suburiantis Europos viduramžių tyrėjus iš viso pasaulio. Jame naujausius tyrimus pristato istorikai, lingvistai, hagiografai, kultūros istorikai, raštijos tyrinėtojai, menotyrininkai, religijotyrininkai, archeologai, muzikologai ir kitų sričių mokslininkai. Šiais metais per keturias kongreso dienas buvo surengtos 346 sekcijos ir perskaityta daugiau kaip tūkstantis pranešimų pačiomis įvairiausiomis temomis. Tarp vyraujančių sričių buvo meno istorija, socialinės istorijos, politikos ir mentaliteto tyrimai, religinis gyvenimas, hagiografijos tyrimai, viduramžių literatūra ir kalba. Folklorui buvo skirta tik apie dešimt pranešimų; be jų, su folkloristika tiesiogiai siejosi pranešimai apie viduramžių magiją ir užkalbėjimus.

Vienu metu buvo dirbama net 27-iose sekcijose. Jos buvo sudarytos įvairiai – vadovaujantis teminiu, žanriniu, chronologiniu ar regioniniu principu. Šių eilučių autorei teko skaityti pranešimą „Tarp emocijos ir ritualo: baltų istorijos šaltinius betyrinėjant“ sekcijoje *Emocijų naudojimas kronikose ir pamoksluose*. Deja, tai buvo vienintelis pranešimas, skirtas lietuvių kultūrai; daugiau pranešėjų iš Lietuvos kongrese nebuvo. Bet Pabaltijo regionui atstovavo net keturios Torūnės M. Koperniko universiteto iniciatyva surengtos sesijos *Vokiečių ordino riteriai Pabaltijyje* ir sekcija *Bažnyčia ir karas III: Skandinavija ir Pabaltijo regionas*.

Kongreso metu veikė knygų mugė, joje savo naujausius medievistikos leidinius pri-

statė žymiausias Didžiosios Britanijos ir kitų šalių leidyklos.

Daugiau apie šį ir kitų metų kongresus galima sužinoti Lidso universiteto Viduramžių tyrimų instituto (*Institute for Medieval Studies*) tinklalapyje <http://www.leeds.ac.uk/ims/imc>.

Daiva Vaitkevičienė

ŠIAURĖS ATLANTO SMUIKO KONVENCIJA: FESTIVALIS, KURSAI, MOKSLINĖ KONFERENCIJA

2006 m. liepos 26–30 d. šiaurės rytų Škotijos uostamiestyje Aberdyne įvyko Šiaurės Atlanto smuiko konvencija „Tarp kultūrų“ (*The North Atlantic Fiddle Convention “Connecting Cultures”*). Tai vienas iš ne daugelio tarptautinių renginių, skirtų tradiciniam smuikavimui. Pagrindinis konvencijos rengėjas – Aberdyno universiteto Elphinstouno (*Elphinstone*) institutas ir jo direktorius, Lietuvoje rengiamose etnomuzikologinėse konferencijose kelis kartus lankęsis dr. Ianas Russellas.

Šio prieš penkerius metus pradėto rengti tarpdisciplininio renginio svarbiausia idėja – sujungti smuikavimui skirtą mokslinę konferenciją, muzikos festivalį, smuikavimo kursus ir šokių vakarus, nes labai daug tradicinės smuiko muzikos tyrinėtojų yra ir puikūs šios muzikos atlikėjai. Renginys vyko labai intensyviai, kasdien vienu metu po kelis renginius: buvo skaitoma po du pranešimus, rengiami keli kursai ir koncertiniai pasirodymai. Tik pasaulinio garso tyrinėtojų arba atlikėjų pranešimams ir koncertams darytos išimties, todėl jų klausytis galėjo visi. Renginyje dalyvavo apie 60 pripažintų tradicinės smuiko muzikos atlikėjų ir tyrinėtojų iš Škotijos, Anglijos, Velso, Airijos, Norvegijos, Švedijos, Danijos, Kanados, JAV, Adygėjos respublikos (Rusija) ir Lietuvos. Kaip žymiausias būtų galima paminėti škotų muzikos atlikėjus Paulą Andersoną, Aonghasą Grantą, Niufauldeno salos (Kanada) – Kelly Russelą, Peterį Arsenault’ą,

Airijos – Liz Doherty, Norvegijos – Arne Anderdalą, Šetlando salos smuikininkų grupę „Cullivoe Fiddlers“. Nors konvencija pasižymėjo didele atida tradiciniam ar net autentiškam smuikavimui (daugelis jaunesnės kartos smuikininkų galėjo pasigirti, kad mokėsi iš liaudies virtuozų, kartais – savo šeimos narių), tačiau neatsispirta ir dabar pasaulyje populiariai tendencijai jungti įvairių pasaulio kultūrų muzikos elementus. Festivalyje dalyvavo gana daug šio stiliaus muziką grojančių įžymybių: norvegė Annbjørn Lien, škotas Alesdairas Fraseris, amerikietė violončelininkė Džuljardo mokyklos (Niujorkas) absolventė Natalie Haas, šetlandietė Catriona Macdonald ir kt. (apie renginį ir jo dalyvius plačiau žr. <http://www.abdn.ac.uk/elphinstone/nafco>).

Lietuvių instrumentinio folkloro grupės „Griežikai“ muzikantai (Gaila Kirdienė, Gintautas Beržinskas, Liutauras Milišauskas, Arvydas Kirda ir jauniausia festivalio smuikininkė šešiametė Elena Mantvilė Kirdaitė) konvencijoje buvo pirmieji ir vieningi Baltijos šalių atstovai. Koncertiniuose pasirodymuose ir kursuose grupė pristatė žemaičių ansamblinio smuikavimo tradicijas. Visi grupės nariai griežė smuikais, tik A. Kirda – bandonija. Grupė „Griežikai“ labai dėkinga trims jos dalyvavimą parėmusiems fondams: Vytauto Landsbergio fondui, Sauliaus Karoso labdaros ir paramos fondui ir LR kultūros ministerijos sporto ir kultūros rėmimo fondui.

Per keturias konferencijos dienas perskaityta 40 pranešimų, kurių pranešėjai buvo atvykę ne tik iš jau išvardytų šalių, bet ir iš Rusijos (Sankt Peterburgo), Turkijos, Ispanijos. Konferencija buvo skiriama šioms temoms: smuikininko vaidmuo, muzikos ir šokio sąsajos, socializacija ir konkursai, vadovavimas, tradicija, jos perteikimas ir inovacija, kultūriniai ryšiai. Keli pranešimai buvo skirti ir pačių instrumentų formoms. Renginyje pristatyta pirmosios konferencijos pranešimų rinktinė (*Play It Like It IS: Fiddle and Dance Studies from around the North Atlantic. Edited by Ian Russell and Mary Anne Alburger. Aberdeen: The Elphinstone Institute of Aberdeen, 2006*).

Pranešime „Lietuvos pajūrio regionų tradicinė smuiko muzika“ (*Folk Fiddle Music of Lithuanian Coastal Regions*) G. Kirdienė trumpai apžvelgė XX a. Klaipėdos krašto ir gretimų Žemaitijos rajonų liaudies smuiko muzikos stilių ir išsamiau tyrė Skuodo bei Plungės rajonų smuiko muziką, atkreipdama dėmesį į kuršių (kuršininkų) paveldą. Įdomus šių tyrimų rezultatas – dviejų Plungės rajono kadrilių muzikoje nustatytas Lietuvoje retas, o Škotijoje, Airijoje ir kituose Šiaurės Atlanto vandenyną siekiančiuose kraštuose labai populiarus šešių aštuntinių metro šokis *džigas* (angl. *jig*). Tyrinėtojai nesutaria dėl šio šokio kilmės, kai kurie mano, kad jis galės būti ne tik keltiškos, bet ir germaniškos (vokiškos) kilmės. Šiaip ar taip, pranešimo autorės nuomone, *džigo* muzikos įsitvirtinimas vakarų žemaičių smuiko repertuare (nors toks šokio pavadinimas žemaičiams ir nežinomas) ir kai kurios muzikos ypatybės (pvz., taškuotas ritmas, dažni unisonai, išgaunami laisva styga ir pirštu prispausta styga) liudytų apie jūrų keliu vykusius kultūros mainus.

Tradicinės smuiko muzikos tyrinėtojai ir atlikėjai toks turiningas renginys – išties didelė šventė. Įspūdį darė tradicijų gyvumas, savitumas ir atlikėjų meistriškumas. Festivalyje griežė (ir mokėsi griežti) gana daug vaikų, nacionalinių tradicinės smuiko muzikos konkursų laureatų. Galima žavėtis keltų smuikavimo tradicijų perdavimu per muzikos ir bendrojo ugdymo įstaigas, jo populiarumu tarp jaunosios kartos muzikantų. Tiesa, *tradicija* šios šalies, kaip ir daugelio kitų Šiaurės Atlanto šalių, smuikavime suvoktina kiek kitaip negu Lietuvoje. Škotijoje jau nuo XVII–XVIII a. iki šiol gausiai leidžiamos tradicinės smuiko muzikos rinktinės, žinoma daug senų šios muzikos manuskriptų, be to, nuo to laiko nuolat rengiami ir konkursai. Net ir gyvosios tradicijos tęsėjai, senieji smuikininkai kuo puikiausiai griežia iš natų. Neatsitiktinai konvencija surengta Škotijoje – ji, kaip ir Velsas, Airija, Skandinavijos šalys, ypač garsėja tradiciniu smuikavimu. Pasak renginio globėjo Marko Ellingtono, „kaip tik

smuikas yra šio regiono bendruomenių sielos balsas, stiprinantis lokalinio identiteto pojūtį ir vietos dvasią“. Ar ne panašiai yra ir Lietuvoje? Tik dėl tradicinio smuikavimo išlaikymo, gaivinimo ir sklaidos kol kas daroma gerokai mažiau.

Gaila Kirdienė

EUROPOS ETNOMUZIKOLOGŲ SEMINARAS JOKMOKE

Pagrindinis Europos etnomuzikologų forumas – ESEM’as (*European Seminar in Ethnomusicology*) – šiemet įvyko Švedijoje, Jokmoko miestelyje, keli kilometrai į šiaurę nuo poliarinio rato. Nors pasiekti šį miestelį buvo, švelniai tariant, nelengva, norai dalyvauti šiųmetėje konferencijoje pranoکو rengėjų lūkesčius. Manau, tai paaiškinti nėra sunku. Miestelis – nors ir ne didesnis už mūsų Grigiškes – yra samių kultūros centras, jį supa iš tiesų nepakartojama šiaurinė (bet ne atšiauri) gamta, kuri rugsėjo mėnesį sužėri visomis fantastiškomis rudens spalvomis. Konferencija vyko kaip tik tuo gražiu metų laiku – rugsėjo 6–10 dienomis. Dalyvavo 40 pranešėjų iš įvairių Europos šalių ir Jungtinių Amerikos Valstijų – ne ką mažiau ar net daugiau negu ankstesnėse, geografiškai patogesnėse vietose. Seminaras vyko *Åjtte* – samių muziejaus – patalpose. Tokio modernaus, puikiai krašto gamtą, istoriją, tradicijas, meną reprezentuojančio muziejaus Jokmokui turbūt galėtų pavydėti ne vienas metropolis.

Tiesa, mastu ir šis, ir ankstesni ESEM’ai neprilygsta, pavyzdžiui, Tarptautinės tradicinės muzikos tarybos (*International Council for Traditional Music*; ICTM) konferencijai, Tarpdalykinės muzikologijos konferencijai (*Conference on Interdisciplinary Musicology*; CIM) ar Tarptautinei muzikos suvokimo ir pažinimo konferencijai (*International Conference on Music Perception and Cognition*; ICMPC). Pastaroji (ICMPC9), vykusi pora savaitių prieš ESEM’ą, priėmė daugiau kaip 500 pranešimų, taigi jos tezių knyga išties svari. ESEM’o tezių knygutė, be

abejo, atrodo gana kukliai šalia jos. Tačiau ESEM'as visada pasižymėjo tarsi šeimyniškumu – nors visada matyti ir naujų veidų, daugelis mokslininkų yra geri pažįstami jau ilgus metus. Ir ne tik iš ESEM'o – iš įvairių prestižinių etnomuzikologinių renginių ir projektų.

Beje, Ewos Dahlig ir prezidento Giovannio Giuriatio ataskaita maloniai nustebino, kad Lietuva pagal ESEM'o narių skaičių (11) – viena iš pirmaujančių. Jokmoke dalyvavome trise: Austė Nakienė, Rūta Žarskienė ir aš. Estų taip pat buvo trys atstovai, latvių – nė vieno. Taigi apskritai lietuviai mėgsta priklausyti draugijoms, bet realiai jose dirbti – nelabai. Estai net nepriklausydami dirba, o su latviais visai bėda...

Kaip dažniausiai būna ESEM'o konferencijose, taip ir ši kartą pasirinkti du pagrindiniai temų blokai: 1) muzikinio etniškumo administravimas – kam skiriamas, kas vykdo, kokios pasekmės; 2) muzika ir kraštovaizdis: poliarinis regionas. Papildoma trečioji tema (kaip ir visada) – naujais tyrinėjimai, t. y. visa, kas įdomu, bet yra už pagrindinių temų ribų.

Tikslumo dėlei reikia pabrėžti, kad pirmoji tema susiaurinta iki etninių ir kultūrinių mažumų, subkultūrų problemų. Konferencijos rengėjai pasiūlė išties savitą, bemaž neliestą „kultūrinės mozaikos“ gyvavimo (ar – kartais – vegetavimo?) aspektą, kurį galima apibrėžti taip: intencionali tradicijos egzaltacija, iškraipymas, transformavimas. Konferencijos programoje ir kitoje informacinėje medžiagoje šis reiškinys aiškinamas kaip siekimo išsiskirti rezultatas. Multikultūrinėje aplinkoje esminis dalykas yra „matomumas“ – išsiskirti iš kitų, „būti reikšmingam ir skirtingam“. „Taigi šiame kontekste etninis sąmoningumas gali sutvirtinti, pakeisti ar netgi sunaikinti lokalines muzikines tradicijas. Specifinių tradicijų atstovai, tampantys introspektyviais savo meno ir tradicijų atžvilgiu, gali linkti idealizuoti, netgi teatralizuoti savo dainas, apeigas ir meną, visa tai paversdami [paviršutinišku] etninio išdidumo demonstravimu ir tuo galbūt sunaikindami pirmines [tradicijos] funkcijas“. Kaip turi reaguoti etnomuzikologas?

Klausimas gana painus, ir ne visada aišku, ko daugiau čia – pliusų ar minusų. Pavyzdžiui, Ursulos Hemetek („Mažumų muzikos tapsmo *mainstream'u* mechanizmai, tikslai ir pasekmės – austriško pavyzdžio tyrimas“) nuomone, Austrijos tautinių mažumų (kroatų, čigonų, vengrų) folkloro panaudojimas *mainstream'o* muzikoje yra labai pozityvus, turintis neabejotinos naudos mažumų bendruomenėms.

Gana daug pranešėjų gvildeno savitų, sakyčiau, keistų kultūrinių bei etninių mažumų muzikos gyvavimo reiškinius. Antai *harari* etnosas dėl istorinių ir politinių aplinkybių tapo mažuma savo tėvynėje Etiopijoje (Belle Asante ir Simone'as Tarsitanis, „Vietinis muzikinio palikimo saugojimas: Etiopijos *harari* pasaulinio paveldo pasidalijimo link“). Janas Sverre Knudsenas („Kas sudaro etniškumo esmė?“) lygino „tradicinę“ Čilės imigrantų Skandinavijoje mažumą su savita repo grupe, į kurią susibūrė jauni imigrantai iš įvairių kraštų (beje, vienas iš Lietuvos). Grupės stilius – įvairiasluoksnis tradicijų lydinys, kai kas daugiau negu paprasta repuojamų tradicijų elementų suma.

Įdomu, kad Austė Nakienė („Žemaitija ir senovės Prūsija internete“) pateikė šiek tiek panašią lietuvišką reiškinio versiją – ji lygino „imigrantų iš Žemaitijos mažumą“ Vilniuje ir „prūsiškumo“ rekonstrukcijas miesto gotų muzikoje. Reikšminga išvada: etninio tipo kultūrinės mažumos gali rasti, formuotis, kisti ne tik realioje, bet ir virtualioje – interneto – erdvėje.

Eva Fock („*Djembe* ar *darbuka*?“) pateikė pavyzdį, kaip multikultūrinėje terpėje skiriasi įvairių tradicijų raiškos intensyvumas. Pastaraisiais metais skandinavų muzikos mokyklose afrikiečių ritminė muzika tampa ne tik pažintiniu objektu, bet ir saviraiškos priemone. Tačiau musulmoniškųjų kraštų muzikos nėra jokiame muzikinio lavinimo lygmenyje – ji naudojama tik uždarose imigrantų bendruomenėse.

Antroji ESEM'o tema neretai būna susijusi su kraštu, kuriame vyksta konferencija (pavyzdžiui, Druskininkuose kalbėjome apie Baltijos regiono tradicinę muziką). Taip ir ši kart – nemažai pranešimų buvo apie samių

muziką, ypač apie joikus. K. Olle Edströmas („Tęstinumas ir kaita: Jokmokas po trisdešimties metų“) apžvelgė joikų tradicijos kitimo dėsningumus. Marko Jousto („Suomijos samių regioninių muzikos kultūrų charakteristikos iki 1970 m.“) pažymėjo: nors samių muzikos archyvai yra gana dideli, samių muzikos tyrinėjimai pastebimai atsilieka, vyrauja XX amžiaus pradžia būdingos evoliucionistinės nuostatos, ignoruojami ištiesi muzikinės kultūros klodai, kognityvinės metodologijos, todėl ta kultūra lieka neaprepta kaip sinkretinis reiškinys. (Beje, tą patį galima bent iš dalies konstatuoti ir lietuvių etnomuzikologijoje.)

Timo Leisiö jau seniai domisi Šiaurės tautų muzikos proistorine geneze, tačiau jo drąsios teorijos neretai būna silpnai argumentuotos. Šį kartą savo pranešime („Šiaurės samių joikų muzikinė gramatika poliarinėje perspektyvoje. Įvadas į naują teoriją“) priešistorines muzikinių kultūrų sąveikas T. Leisiö mėgino aiškinti pasiremdamas dvylikalaipsne darna ir mažoro-minoro funkcijomis. Pavyzdžiui, indėnų oligotoniniame intonavime – dviejų per sekundą besikaitaliojančių tonų sekoje – jis girdi tonikos ir dominantės funkcijas ir teigia, jog taip pat girdi ir intonuojantis indėnas. Negalėjau nesuabejoti tokiomis išvadomis, eurocentristinės pozicijos nepagrįstumą pažymėjo ir kiti klausytojai.

Joikų atlikėjas Kristeris Stooras savo pranešime („Upė Pito bočius joikuos iki svieto pabaigos“) ne tiek analizavo, kiek mintimis nukėlė auditoriją į romantinį joiko ir upės pasaulį. (Paraštėje: pirma, *yoik* yra ne tik daiktavardis, bet ir veiksmažodis. Sakoma ne „dainuoti, atlikti joiką“, bet tiesiog „joikuoti“. Antra, joikuojama ne upei (medžiui, kalnui ir pan.), ne apie upę – tiesiog „joikuojama upė“. Čia glūdi ištiesa filosofija, kurios toliau negvildensiu.)

Ola Graffas („Muzika ir kraštovaizdis: santykis tarp samių joikų dainų ir gamtos“) suabejojo, ar iš tiesų esama tiesioginio, paviršinio ir romantizuoto ryšio tarp samių joikų ir arktinės gamtos. Jis pateikė daug argumentų, leidžiančių išvelgti gilesnes joikų gelmes ir „demonopolizuoti“ arktinį kraštovaizdį. Klausytojus sužavėjo emocingi „minčių potėpiai“, joikai, sklindantys iš pranešėjo mobi-

liojo telefono, o ypač pralinksmino vaizdingi kraštovaizdžių palyginimai. „Daugeliui arktinė gamta, samių kraštas atrodo kaip atšiaurus Europos pakraštys. Čia lyg ir nesvetinga, žvarbi gamta, tikriausiai ir žmonės turėtų būti rūstūs. Tačiau man, kaip šio krašto gyventojui, tai pati gražiausia vieta pasaulyje. Čia ramu ir ramūs žmonės. O, pavyzdžiui, Italija su savo išsiveržiančiais ugnikalniais – koks siaubas!“

Keli pranešėjai pasakojo apie Rusijos ugrofinų muzikinio folkloro savitumus ir iš tiesų liūdnas jo išlikimo perspektyvas. Jarkko Niemis apžvelgė selkupų muzikos bruožus („Selkupų dainavimo stilius Uralo Vakarų Sibiro muzikos stilių kontekste“), Galina B. Syčenko – Altajaus ir Sajanų tautinių mažumų muzikos gyvavimo būklę („Etninių mažumų intonacinių kultūrų tyrinėjimų gairės“). Ji pastebėjo, kad nemaža Sibiro tautelių yra tarsi antrinės mažumos – jos priskirtos SSRS administracinio suskirstymo pagrindu suformuotoms „titulinėms tautoms“ (buriatams, jakutams, chakasams ir pan.), nors su jomis dažnai net nesigiminiuoja. Pranešėja užsiminė ir apie tragikomiškas situacijas – Rusijos valdžios struktūrų baimę ir nenorą gilintis į mažų tautelių problemas, tirti jų kultūrą, kad nekiltų kokios nors nacionalistinės nuotaikos.

Triinu Ojamaa („Bandymas modernizuoti tradicinę muziką: chantų pavyzdys“) išnagrino nelinksmą chantų tradicijos transformacijos pavyzdį. Chantų dainininkės dar geba padainuoti tipišką tradicinę solinę chantų dainą, puikiai unisonu dainuoja ir rusų vaikų dainas, tačiau joms nepavyksta gerai atlikti tradicinių chantų dainų unisonu, nes, tiesą sakant, toks dainavimas ir nebuvo būdingas tai tradicijai, pats solinio atlikimo stilius priešinasi unisonui. Liūdniausia, kad dainininkės prieina išvadą: būtina tobulinti unisoninį tradicinio repertuaro atlikimą – stengtis pateikti savo tradiciją „aukštesnei“ rusų kultūrai priimtinu pavidalu.

Kitos dvi estės kalbėjo estų muzikos temomis. Žanna Pärtlas („Kelios Setu tradicinio vokalinio daugiabalsumo tarpetninės paralelės“), pasiremddama dainų stilistikos ir darnos intervalikos lyginimais, išvelgė sąryšius tarp Setu, mordvių ir pietų Rusijos vokaliųjų tradicijų. Taive Sārg („Tapatumo žymenys pietų

Estijos populiariojoje muzikoje: skelbimasis etniškai kitokiais“) nagrinėjo šiuolaikinius pietų Estijos muzikos reiškinius, liudijančius stiprėjantį pietinių estų, kaip savitos tautinės mažumos, tapatumą.

Keliuose pranešimuose nagrinėti archyvavimo klausimai. Susanne Ziegler apžvelgė senus samių muzikos garso įrašus, saugomus Berlyno fonogramų archyve, Gerda Leichleitner – Vienos fonogramų archyvo aktualijas ir tautinių mažumų muzikos dokumentavimą. Simone’as Tarsitanis minėtame pranešime aptarė vietinių folkloro rinkėjų ir etnomuzikologų profesionalų „simbiotinius vaidmenis“.

Siekiant neperkrauti konferencijos programos, paraginus E. Dahlig, pranešimai trečiąja tema (*current research*) sukelti į stendines sesijas. Jos pačios pranešimas („Ilga trumpo šokio istorija: (per)interpretuota smuiko melodija“) irgi pakliuvo tarp stendinių. Jame tęsiami itin sėkmingo lenkų ir skandinavų projekto „Ritmo ir muzikinio tapatumo paieškos“, pirmąkart pristatyto Vienos ESEM’e (2003 m.), tyrinėjimai. Rebecca D. Sager („Judesio fiksavimo technologija tiriant judesio ir ritmikos tapatumą Karibų šokių muzikoje“) vis maloniai nustebina kompiuterinėmis tyrimų metodikomis. Šį kartą ji šokėjams prilipino veidrodinius lipdukus ir šešiomis vaizdo kameromis įrašė tų lipdukų judėjimą šokant. Taip užfiksuota judesių seka trimatėje erdvėje. Toliau ši informacija analizuojama – automatiškai braižomi įvairių kūno taškų judėjimo grafikai, kurie leidžia daryti išvadas apie šokio anatomiją, stilistiką, subtilius niuansus.

Kaip ir visada, Rūtos Žarskienės pranešimas („Ką galime rasti lokalinėje muzikos tradicijoje? Archyvinės ir šiuolaikinės ekspedicinės medžiagos pavyzdžiai“) pasižymėjo skrupulingumu, pasiremiant gausia medžiaga, jame išsamiai išanalizuota ir apibendrinta žemaičių instrumentinio folkloro būklė.

Mano pranešimas („Chromatinis kintamumas tradiciniame soliniame dainavime – tikrovė ar iliuzija?“) tęsė anksčiau publikuotus derminio mąstymo (ekvintonikos, pseudo-graikiškųjų dermių fenomeno) tyrinėjimus. Pagrindinė išvada, grindžiama akustiniais

matavimais: tai, kas laikoma chromatinium, derminiu kitimu tradicinėje muzikoje, dažnai tėra klaidinga interpretacija, lemiamą išorinio suvokimo.

Iš kultūrinės programos konferencijos dalyviams turbūt labiausiai įsiminė joikų koncertas Jokmoko bažnyčioje. „Primityvusis“ joikavimas – kartojamos lakoniškos muzikinės frazės – atlikėją daro permatomą kaip stiklėlį: čia nepasislėpsi už kokių nors techninių virtuoziško vokalo triukų. Matyti viskas – ar tavo nuotaika gera, ar šiaip sau, ar džiaugiesi joiko būseną, ar labiau nori priblokšti publiką... Visiškas atlikėjo ir kūrinio susilieėjimas.

Paskutinei konferencijos vakarienei didžiulėje *a la* tradicinėje samių palapinėje, pastatytoje ant paties poliarinio rato, patiekta tradicinė elniena, grojo šaunaus vietos jaunimo kapelija. Čia paaiškėjo, kad pagrindinis konferencijos rengėjas Danas Lundbergas yra ir puikus džiazio muzikantas.

Grįžtant iš ESEM’o ar kitų tarptautinių konferencijų, dažnai apninka vis tos pačios mintys: štai vyksta mokslo žinių apykaita. Kiek joje dalyvauja Lietuvos etnomuzikologai? Kodėl mūsų etnomuzikologija vis dar neretai gyvena *Denkmäler* epochoje, kuri pasaulyje jau seniai pasibaigė?

Rytis Ambrazevičius

TAUTOSAKOS PRASMĖS BIEIŠKANT

2006 m. spalio 12–13 d. Lietuvių literatūros ir tautosakos institute įvyko XIV tautosakininkų konferencija „Tautosakos teksto prasmė: lyginamasis aspektas“. Konferencijoje dalyvavo Instituto mokslo darbuotojai, taip pat pranešėjai iš Kauno Vytauto Didžiojo universiteto, Muzikos ir teatro akademijos, Kultūros, filosofijos ir meno instituto. Perskaityta aštuoniolika pranešimų, kuriuose vienaip ar kitaip gvildenta tautosakos teksto prasmės – jos kaitos, raidos, interpretavimo, suvokimo – problema.

Konferencija pradėta pranešimais apie tautosakos teksto prasmės varijavimą tarptautiniame kontekste. Dr. Daiva Vaitkevi-

čienė aptarė lietuvių ir latvių užkalbėjimus, atkreipė dėmesį, kad kai kurie žinomi užkalbėjimų atitikmenys gali siekti baltų ir slavų kultūrų išsiskyrimo laikus. Giedrė Bufiene pademonstravo platų vienos patarlės („Kep-ti karveliai patys į burną nelekia“) varijavi-mą lietuvių ir lenkų tautosakos medžiagoje, akcentavo prasmės ir poetinės struktūros modeliavimo sąryšį. Dr. Jūratė Šlekonytė iš-samiai aptarė mitinio šarkos įvaizdžio reikš-mių įvairovę, nurodydama istorinį kultūrinį ir tautosakinį kontekstą, lėmusį negatyvias šarkos įvaizdžio prasmes Europoje ir Lietu-voje. Dr. Dalia Černiauskaitė gilinasi į mirties-vedybų metaforą lietuvių laidotuvių rau-dose ir kitų tautų folklorinėse tradicijose.

Kita konferencijos dalis buvo skirta tau-tosakos teksto prasmės ir jo atlikimo moty-vacijos sąsajoms. Akad. habil. dr. Leonardas Sauka aptarė pasakos „Eglė žalčių karalienė“ periferinius variantus, nurodydamas, kaip pasakų siužetą keičia pasakotojų intencijos sušvelninti kūrinių, baigti jį optimistiškai. Dr. Lilija Kudirkienė išvalgiai apibūdino patarlės interpretacijos kaitos priežastis, įti-kimai atskleidė atlikimo motyvacijos reikš-mę patarlės gyvybingumui. Dr. Lina Būgie-nė gilinasi į dabartinį liaudies pasakojimo atlikimą, atkreipė dėmesį į skirtingų kartų repertuaro ir pasakojimo motyvacijos kaitą. Gražina Kadžytė apžvelgė šiandieninių kalendorinių švenčių papročius.

Popietiniai pranešimai buvo skirti rašto ir žodinės kūrybos sąveikoms. Dr. Vita Ivanaus-kaitė kalbėjo apie rašto refleksiją, atspindėtą karinėse-istorinėse dainose, dr. Gražina Ska-beikytė-Kazlauskienė, pasiremdama gausiais pavyzdžiais, interpretavo jaunimo telefoninio folkloro poetiką. Povilas Krikščiūnas, pasitelkdamas vizualinę medžiagą, pristatė internetinio laimės laiško variantiškumą.

Antrąją konferencijos dieną svariais pranešimais pradėjo etnomuzikologės. Dr. Aušra Žičkienė, pasiremdama gausia fak-tine medžiaga, kalbėjo apie lietuvių ir baltaru-sių apeiginės melodikos ryšius, dr. Jūratė Petrikaitė analizavo Silvestro Valiūno dainos „Birutė“ sąsajas su lenkų dainologija.

Įdomių išvalgų pateikė pranešėjos, kalbėjusios apie tarpžanrines tautosakinio

motyvo, įvaizdžio prasmės variacijas. Dr. Aelita Kensminienė atidžiai peržvelgė lino kančios motyvo sklaidą įvairiuose lietuvių tautosakos žanruose, dr. Radvilė Racėnaitė analizavo regimuosius mirties pavidalus tautosakoje. Konferencija baigta praneši-mais apie simbolinius veiksmus tautosakos ir etnografinėje medžiagoje. Jurgita Maci-jauskaitė aptarė stebuklinių pasakų motyvą apie nepaprastą vaiko gimimą, Nijolė Kaz-lauskienė išryškino vyriškos kepurės se-mantikos prasmę lietuvių dainose, dr. Elvyra Usačiovaitė pasakojo apie lietuvių liaudies agrarinę simboliką.

Baigiantis konferencijai reziumuota, kad lyginamieji tautosakos tyrimai yra perspek-tyvūs ir tikslingi, be to, sparčiai keičiantis gyvenimo realybei, jie ir būtini, jei norime išlaikyti autentišką ryšį su žodine tradicija. Ne vieno kalbėjusiojo pranešime nuskambė-jusi mintis apie nuolat dėl įvairių priežasčių vykstančią tautosakos tekstų, motyvų, įvaiz-džių prasmių kaitą skatina mąstyti apie tau-tosakos gyvybingumą, adaptyvumą, o senojo pasaulėvaizdžio relikto ar simbolių veiks-mų atsikartojimas šiandienos kultūroje ar vienu metu keliose kultūrinėse terpėse kartu rodo ir tautosakos universalumą, bendražmo-gišką turinį. Tad tautosakos tekstų prasmių in-terpretacijos dar kartą leido atidžiau išžiūrėti ir į humanistinę tautosakos ir apeigų vertę.

Jurga Sadauskienė

2005 METAIS GAUTA RANKRAŠTYNO MEDŽIAGA

Lietuvių tautosakos rankraštynas pernai gavo apie 14 tūkstančių naujų tekstų. Buvo-me pratę, kad dainų pluoštas būtų gausiau-sias, tačiau šį kartą dainuojamosios tautosakos gauta apie 2800, o trumpųjų pasakymų (smulkiosios) tautosakos – net 9000 vienetų. Sakytinės tautosakos užfiksuota apie 1300, kitą medžiagą – papročių aprašus, faktus, įvairią informaciją – papildė maždaug 900 naujų tekstų.

Gauta daugiau kaip trisdešimt Vilniaus pedagoginio universiteto Lituanistikos fakul-

teto studentų praktikos darbų (vadovas prof. Stasys Skrodenis). Juose užfiksuota beveik 2800 tautosakos kūrinių: apie 1160 dainuojamosios tautosakos vienetų, 1120 smulkiosios tautosakos pavyzdžių, 360 sakininės tautosakos kūrinių, kitos medžiagos – daugiau nei 100 vienetų.

Kasmet Lietuvos tautosakos rankraštyną papildė Respublikinio jaunųjų filologų konkurso darbai. 2005 m. gautas dvidešimt vienas rinkinys. Nemažai užrašyta tradicinės tautosakos. Čia reikėtų paminėti Mažeikių M. Račkausko gimnazijos mokinės J. Budreckaitės rinkinį „Sediškių Zitos ir Stasio Čičirkų dainuojamosios tautosakos rinkinys“ (LTR 7477), Molėtų gimnazijos moksleivių K. Kuoraitės ir A. Gubko darbą „Dubingių krašto tautosaka“ (LTR 7473), Trakų rajono Onuškio vidurinės mokyklos mokinės J. Makavičiūtės rinkinį „Gudašų senelis: užrašyta iš Jono Kazlausko“ (LTR 7471), Radviliškio rajono Grinkiškio J. Poderio vidurinės mokyklos mokinių D. Kučinskaitės, L. Lukšaitės ir kt. darbą „Grinkiškio seniūnijos tautosaka“ (LTR 7475). Džiugu, kad prie rinkinių pridėti ir garso įrašai.

Kasmet Respublikiniam jaunųjų filologų konkursui pristatoma vis daugiau šiuolaikinės tautosakos rinkinių. Pernai jų buvo kaip niekada gausu. Net trys darbai skirti trumposioms SMS žinutėms: Joniškėlio G. Petkevičaitės-Bitės vidurinės mokyklos mokinės I. Ilgutytės rinkinys „Meilės raiška trumposiose žinutėse“ (LTR 7462), Radviliškio rajono Grinkiškio J. Poderio vidurinės mokyklos mokinių J. Poškaus, D. Lukoševičiaus ir kt. darbas „Trumpųjų žinučių kalba“ (LTR 7465), Telšių „Ateities“ vidurinės mokyklos mokinės L. Urbonaitės rinkinėlis „SMS žinutės apie meilę“ (LTR 7479). Keletas rinkinių skirta interneto folklorui, tai Ukmergės Dukstynos pagrindinės mokyklos moksleivių A. Usonytės ir G. Ramanauskaitės darbas „Internetinis folkloras“ (LTR 7469) bei Ukmergės A. Smetonos gimnazijos mokinės K. Badokaitės rinkinys „Internetinė liaudies kūryba“ (LTR 7467).

„Versmės“ leidykla, rengianti „Lietuvos valsčių“ seriją, ne pirmi metai organizuoja kompleksines kraštotyros ekspedicijas.

2005 m. Rankraštynas gavo kelis dainų rinkinėlius (LTR 7452, 7454), kuriuose sudėta Tauragnų apylinkėse užrašyta medžiaga.

Keletą rinkinių (LTR 7459, 7460, 7481, 7482) Rankraštynui įteikė Lietuvos literatūros ir tautosakos instituto darbuotojas Kostas Aleksynas. Visus juos sieja vienas žanras – pokario dainos, užrašytos Marijampolės, Vilkaviškio, Lazdijų, Ukmergės rajonuose. Nemaža dalis medžiagos turi ir garso įrašus.

Toliau buvo tvarkoma iš Jurgio Dovydaičio gauta medžiaga. Pernai inventorinta iš pateikėjos Anastazijos Olekienės, gyvenusios Kudirkos Naumiestyje, užrašyta tautosaka (LTR 7516). Dalis medžiagos užrašyta jos pačios 1934–1935 metais. Pateikiamas išsamus A. Olekienės gyvenimo aprašymas. Į magnetinę juostą įrašytos 302 dainos. Rinkinyje yra beveik 400 smulkiosios tautosakos vienetų, 65 sakininės tautosakos kūriniai.

Gautas Žemaičių Kalvarijos aštuonmetės mokyklos mokinių užrašytos tautosakos rinkinys (LTR 7521). Jį perdavė buvusi mokyklos mokytoja Danielienė. Medžiaga rinkta 1959–1960 m. pačioje Žemaičių Kalvarijoje bei aplink ją esančiuose kaimuose – Rotinėnų, Gečaičių, Šarnelės ir kt. Vaikų užrašyti 36 dainų tekstai, 46 sakininės tautosakos bei 122 smulkiosios tautosakos vienetai.

Įdomi Instituto darbuotojo Rimanto Skeivio dar 1961 m. Rudiškių bažnytkaimyje (Pakruojo raj.) užrašyta ir tik dabar į Rankraštyną atkeliausi medžiaga (LTR 7522). Čia randame dainininkės Stasės Galkuvienės pasakojimus apie tėvą Joną Merkelį, knygnešį ir aušrininką, bei jo artimą bičiulį tautosakininką ir švietėją Matą Slančiauską. Iš įvairių pateikėjų užrašyti 69 dainų tekstai, 2 raudos, 6 sakininės tautosakos pavyzdžiai, 10 trumpųjų pasakymų.

Gerokai praturtėjo ir Lietuvos tautosakos rankraštyno fototeka. Pernai suinventorinta daugiau nei tūkstantis 1978–1996 m. gautų nuotraukų.

Trisdešimt aštuoni rinkiniai gauti su garso įrašais (50 kasečių ir 2 kompaktiniai diskai), vienuolika rinkinių pateikti su kompiuterinėmis tekstų versijomis.

Edmunda Janavičienė

VIEŠNAGĖ ŠKOTŲ TYRIMŲ CENTRE

Šių metų liepos mėnesį teko svečiuotis Edinburgo universiteto Literatūrų, kalbų ir kultūrų mokyklos Keltų ir škotų tyrimų centre (*School of Literatures, Languages and Cultures: Celtic & Scottish Studies*) Didžiojoje Britanijoje. Škotų tyrimų mokyklos archyvas (*Archives of the School of Scottish Studies*) – pagrindinė škotų folkloro saugykla, kurioje saugomi folkloro tekstai ir garso įrašai škotų ir gėlų kalbomis, jame sukaupta daug fotografijų. Škotų tyrimų biblioteka (*Scottish Studies Library*) – specializuota škotų kultūros, etnografijos ir folkloro biblioteka.

Viešnagėje globojo ir pagalbą teikė archyvo direktorė dr. Margaret Mackay, Tradicinės kosmologijos draugijos (*Traditional Cosmology Society*) prezidentė dr. Emily Lyle ir kiti Škotų tyrimų centro darbuotojai.

Ryšių tarp lietuvių ir škotų folkloristų iki šiol būta labai menkų; jie prasideda bene tik nuo dr. E. Lyle vizito į Lietuvą 2005 metais. Edinburgo universiteto bibliotekoje teko matyti tik du lietuvių tautosakos leidinius (abu lietuvių kalba), išleistus XX a. penktajame–šeštajame dešimtmetyje ir dovanotus tuome-

tinio Lietuvių kalbos ir literatūros instituto direktoriaus Kosto Korsako iniciatyva. Taigi užmegzti ryšiai su Edinburgo universiteto Škotų tyrimų centru turėtų ne tik padėti lietuvių folkloristams plėsti akiratį domintis škotų folkloru, bet ir reprezentuoti lietuvių tautosaką ir folkloristikos tyrimus. Škotų tyrimų bibliotekai (Edinburgo universiteto bibliotekos filialui) buvo įteikti naujausi „Tautosakos darbu“ tomai, Lietuvių tautosakos rankraštyno fonografo įrašų leidiniai su kompaktinėmis plokštelėmis, „Lietuvių liaudies dainyno“ tomas. Savo ruožtu Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas gavo dovanų Škotų tyrimų mokyklos archyvo leidžiamą žurnalą *Tocher: tales, songs, tradition* (*tocher* pažodžiui reiškia ‘skrynia’; taigi „Sakmių, dainų, papročių skrynia“), kuriame publikuojama archyvo medžiaga, bei Škotų tyrimų mokyklos žurnalo *Scottish Studies* („Škotų tyrimai“) paskutinius tomus. Taip pat Institutui perduotas Tradicinės kosmologijos draugijos žurnalo *Cosmos* numeris, kuriame dr. E. Lyle iniciatyva publikuojami baltų kultūros tyrimai.

Tikimasi nuo šiol keistis Edinburgo universiteto Škotų tyrimų mokyklos ir Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto folkloro leidiniais.

Daiva Vaitkevičienė